

Джерела економічного зростання в умовах моделі «зеленої» економіки

У статті визначаються джерела економічного зростання в умовах моделі «зеленої» економіки.

Ключові слова: економічне зростання, «зелена» економіка, екологізація.

В статті определяются источники экономического роста в условиях модели «зеленой» экономики.

Ключевые слова: экономический рост, «зеленая» экономика, экологизация.

Постановка проблеми. Світова фінансово-економічна криза спонукає держави світу до необхідності вирішення питання підвищення ефективності використання ресурсів, розвитку нових екологічно орієнтованих галузей і видів діяльності, впровадження «зелених технологій» – тобто тих змін, які дозволять забезпечити гармонійне узгодження економічного, соціального і екологічного розвитку і стануть каталізатором зростання глобальної економіки. Якщо розглядати хронологію розвитку «зеленої» економіки, то перш за все доречно констатувати, що вона є логічним продовженням теорії сталого розвитку, яку в 1992 році в Ріо-де-Жанейро представники урядів зі 179 країн світу, в тому числі України, визначили як ключову стратегію існування людства на XXI сторіччя. Можна стверджувати, що форум у Ріо в 1992 році задовольнив очікування усього світу. В результаті була запропонована концепція і важливі елементи тієї складної системи, що цементує стратегію подальших досягнень.

Мета статті. Визначити джерела економічного зростання в умовах моделі «зеленої» економіки.

Виклад основного матеріалу. В червні 2001 року Європейська Рада ООН прийняла Стратегію сталого розвитку Європейського Союзу. В доповнення до цієї події у багатьох країнах ЄС було прийнято національні стратегічні програми дій в рамках загальних напрямів сталого розвитку, виходячи з національних пріоритетів та специфіки національних умов розвитку [8].

Крім того, глави держав та урядів, представники міжнародних і неурядових організацій, бізнес-структур на Всесвітньому саміті у Йоганнесбурзі, визнали, що заклик до розроблення стратегій сталого розвитку, що міститься у Декларації Ріо, прийнятій у 1992 році на Конференції ООН з навколишнього середовища, залишається визначальним для подальшого розвитку світової спільноти. Нагадаємо, що в цій політичній декларації підкреслювалась необхідність інтеграції трьох компонентів сталого розвитку – економічного зростання, соціального розвитку та охорони навколишнього природного середовища.

На Конференції ООН зі сталого розвитку, яка пройшла на вищому рівні в Бразилії у 2012 році («Ріо+20»), однією з двох центральних тем була «зелена економіка як інструментарій забезпечення сталого розвитку та викоринення бідності».

Якщо розглядати витoki «зеленої» економіки, то деякі експерти схильні розглядати їх як сучасний політичний лозунг. Однак можна констатувати, що «зелена» економіка не віддає перевагу якійсь одній політичній теорії – її розвиток можливий в умовах будь-якої економіки: чи то державної, чи то суто ринкової. При цьому на думку її ідеологів, «зелена» економіка не слугує та не є альтернативою сталому розвитку [1]. Скоріше це вектор орієнтації курсу на такий розвиток на національному, регіональному та світовому рівнях, який узгоджується з «Порядком денним на XXI століття» та матеріалізує реалізацію його положень. Наразі ініціатива «зеленої економіки» заснована на трьох головних принципах:

- оцінка і висунення на перший план екосистемних послуг як на національному, так і міжнародному рівнях;
- забезпечення зайнятості населення за рахунок створення «зелених» робочих місць та розробки відповідної політики;
- використання ринкових механізмів для досягнення стійкого розвитку та підвищення економічної конкурентоспроможності.

Таким чином можна стверджувати, що концепція «зеленої» економіки з'явилася у відповідь на недавні численні кризи. Очікується, що ця ідеологія дозволить забезпечити безперервне економічне зростання, необхідне для створення робочих місць і скорочення масштабів бідності, знижуючи при цьому інтенсивність споживання та виробництва енергії і ресурсів.

В Україні необхідність розробки та впровадження політики «зеленого» зростання викликана як міжнародними зобов'язаннями, так і внутрішніми соціально-економічними й екологічними реаліями.

Низька якість зростання української економіки, яка супроводжується деградацією довкілля, необхідність підвищення міжнародного іміджу, а також виконання міжнародних угод потребують зміни пануючої парадигми розвитку країни на користь моделі «зеленого» зростання не лише на національному, а й на регіональному рівні.

У зв'язку з цим можна визнати, що економіка України неконкурентоспроможна внаслідок енергоємності та ресурсовитратності, тому необхідна її екологізація – перехід на відновлювальні джерела енергії, впровадження «зелених» технологій та раціональний підхід до використання ресурсів. Доцільним є отримання синергії від впровадження еконо-

мічної та екологічної складової економічного розвитку. Між тим на сьогодні немає «універсального» рецепта здійснення стратегій «зеленого» зростання.

Однак можна стверджувати, що відмінними рисами «зеленої» економіки є:

- економічне зростання, яке має забезпечуватися при менш інтенсивному споживанні сировини та енергії в усіх секторах економіки за принципом «створювати більше вартості при мінімізації негативного впливу» (англ. *creating more value with less impact*);

- державна політика стимулювання розвитку «зелених» видів діяльності, обмеження субсидій на підтримку забруднюючих доквілля «коричневих» виробництв, впровадження більш жорстких екологічних стандартів та відповідальності виробників і споживачів, продуманої системи державного регулювання та інвестицій;

- впровадження більш чистих технологій, які відкривають нові можливості зростання у «зелених» напрямках, компенсуючи втрату робочих місць у «коричневих» секторах;

- інвестування в підвищення енергоефективності, відновлювальну енергетику та управління відходами, що створює базу для розгортання підприємництва, інновацій та зростання зайнятості на 20% до 2050 року в порівнянні зі звичайним сценарієм.

Ключовими же принципами розвитку «зеленої» економіки є:

- принцип екологізації економіки, який передбачає імплементацію екологічного фактора в моделі забезпечення економічного зростання країни та її регіонів;

- принцип єдності та балансу суспільних та бізнес-інтересів щодо забезпечення сталого споживання та виробництва;

- принцип партнерської взаємодії та консолідації зусиль щодо охорони довкілля та відновлення його стану;

- принцип системності та комплексності в стратегії трансформаційних зрушень в природо-ресурсній сфері як на національному, так і на регіональному рівні.

Критеріями розвитку «зеленої» економіки в Україні можна вважати:

- динаміку національних та регіональних трансформаційних зрушень у контексті з технологічним рівнем екологічної модернізації;

- сучасні реалії економічного зростання крізь призму моделі сталого виробництва та споживання;

- тенденції формування демократичних інститутів та ринкової економіки на тлі соціальних перетворень;

- рівень розвитку суспільного світогляду щодо інноваційних напрямів забезпечення «озеленення» економіки.

Наразі актуальним питанням, що потребує термінового вирішення, є розроблення та затвердження на державному рівні доктрини «зеленої» економіки з визначенням пріоритетів, завдань, індикаторів та цільових орієнтирів її розвитку. В зв'язку з вищезазначеним є сенс й надалі поширювати та пропагувати ідеологію розвитку «зеленої» економіки як основну парадигму трансформації суспільних зрушень.

Тому формування доктрини «зеленого» зростання розглядається як система довгострокових дій, що деталізує ресурсні можливості, обґрунтування вагомості «зеленого» зростання економіки України та формування сприятливого бізнес-середовища як на державному, так і на регіональному рівні. Практична площина полягає в розробці наукового бачення щодо сприятливих інституційних передумов, які забезпечують реалізацію доктрини «зеленої» економіки України та обґрунтуванні інноваційних шляхів її розвитку.

Зараз ця теорія дуже широко пропагується на міжнародному та європейському рівнях, однак, на жаль, поки що не визнана на теренах України. Між тим національна економіка потребує адаптації до вимог екологічно-безпечної конкуренції на регіональних та глобальних ринках, що означає підвищення ефективності виробництва, пристосування структури національної економіки до глобальної конкуренції, підвищення рівня наукомісткості економіки шляхом масового запровадження інновацій, сприяння створенню нових видів бізнесу, запровадженню найвищих екологічних стандартів виробництва.

Відповідальність України, яка взяла на себе виконання європейських зобов'язань щодо реалізації принципів сталого розвитку, розповсюдження та впровадження їх в систему державного та регіонального управління, обумовлює практичне втілення напрямів та механізмів, які сприяють досягненню вимог «зеленої» економіки. Розбудова державної економічної системи на засадах ідеології «зеленої» економіки в сучасному міжнародному та національному вимірах безперечно має теоретичну та науково-практичну значимість.

У контексті міжнародного формату, за оцінкою ЮНЕП, регіональну та національну ініціативи щодо запровадження принципів «глобального зеленого курсу» в модель економічного розвитку України, яка є другою країною за величиною в Європі та стратегічним партнером ЮНЕП із розвитку «зеленої» економіки, було визнано інноваційною не лише на теренах України, а й у межах пострадянського простору. Крім того, оцінка законодавчо-нормативних передумов розвитку зеленої економіки в Україні позитивно схвалена та ввійшла до Регіонального огляду перспектив розвитку країн членів Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС).

Світоглядне бачення об'єкта і предмета «зеленого» зростання в умовах глобальної нестабільності обумовило розгляд теоретичного зрізу проблеми та необхідність проведення фундаментальних досліджень, які б розкрили його сутність, особливості та механізми реалізації.

Усе викладене вище стимулює формування в Україні принципово нового напрямку фундаментальних і прикладних досліджень, які започатковують сучасні уявлення про екологізацію національної економіки, закладають теоретико-методологічне підґрунтя для планування використання та розвитку природно-ресурсного та соціально-економічного потенціалу.

Вищевикладені постулати є базовими для науково-конструктивного усвідомлення феномену «зеленого» зростан-

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

ня, як об'єктивно обумовленої тенденції економічного розвитку, що ґрунтується на поєднанні суспільних та бізнес-інтересів відповідно до міжнародних викликів.

Науковий доробок фундаментальних та прикладних досліджень, який сформувався в Україні [3–7], слугує підґрунтям для розбудови державної економічної системи України, що, за словами президента НАН України академіка НАН України Б.Є. Патона, сприяє «розв'язанню гострої для України проблеми запровадження принципів «глобального зеленого курсу» в модель економічного розвитку України» [2].

Про орієнтацію державного курсу на «озеленення» економіки свідчить сучасна політика та практика еколоґо-економічних зрушень. На виконанні рішень та рекомендацій Конференції ООН з питань сталого розвитку «Ріо+20» окремим питанням постає розробка ідеології розвитку «зеленої» економіки як основної парадигми трансформаційних зрушень у сучасному суспільстві. Хоча перехід до «зеленої» економіки вимагає значних фінансових джерел, їхньому залученню мають сприяти продумана державна політика та інноваційні механізми фінансування. Швидке зростання ринків капіталу, вдосконалення ринкових інструментів, а також формування відповідного інституційного середовища відкривають шлях до великомасштабного фінансування глобального переходу економіки на «зелені» рейки.

Успіх України в майбутньому багато в чому визначатиметься темпами здійснення не лише політичної, а й економічної модернізації суспільства загалом, враховуючи, що питома вага інноваційної продукції в нашій країні не перевищує 1% (цей показник для Фінляндії становить більш ніж 30%, Італії, Португалії, Іспанії – 10–20%) від загального обсягу, хоча згідно реалій, за економічним та науковим потенціалом Україна входить до першої п'ятірки країн Європи, тоді як за ефективністю його використання замикає першу сотню країн світу [1].

Отже, визначення та активна реалізація пріоритетів інноваційного розвитку України в «зеленому» форматі мають сприяти зміцненню на світовому та європейському рівнях іміджу України як держави зі значним науковим і освітнім потенціалом, здатної створювати високотехнологічну продукцію. Успіх інноваційної політики України на глобальному ринку повинен визначатись не лише обсягами інвестицій, які вона отримує зовні, а й з внутрішніх джерел для розвитку вітчизняного високотехнологічного виробництва, динамікою зростання частки експорту, підвищенням зацікавленості зарубіжних компаній та висококваліфікованих спеціалістів співпрацювати з українськими підприємствами [9].

Наразі надмірне експортування сировини і продукції, враховуючи низький рівень доданої вартості, викликають негативні економічні та еколоґічні наслідки: забруднення довкілля, зростання техногенних загроз, деградацію природо-ресурсного потенціалу. Попри те, що Україна є однією з найбагатших країн світу на природні ресурси, рівень їх використання в національній економіці є вкрай незадовільним.

У зв'язку з цим необхідно забезпечити реалізацію геоекономічних переваг України, серед яких основним є наявність унікального природно-ресурсного потенціалу. Лише за рахунок раціонального його використання варто очікувати істотного збільшення ВВП. Цьому сприяють значні резерви – обсяг ресурсних надходжень, що використовуються, досить мізерний – він становить 0,3% ВВП України. Між тим, як свідчать прогнози, нарешті має настати ера його «озеленення» [9]. З погляду національних фінансових зусиль Україна витрачає на еколоґічні потреби досить незначну частку національного доходу порівняно з іншими центральноєвропейськими країнами. Інша проблема полягає в тому, що лівова частина еколоґічних інвестицій витрачається на фінансування комунальної інфраструктури (переважно на водопостачання і водовідведення).

Україна повинна мати чітку стратегічну лінію свого надійного позиціонування на глобальному та європейському рівнях, яка могла б кореспондувати зі змінами у світовій економіці. Як показали наслідки світової фінансової кризи, зростаюча залежність національної економіки від зовнішніх факторів, обмеженість і висока вартість енергетичних ресурсів, необхідність раціонального використання сировинної бази і робочої сили слугують достатніми стимулами для переходу вітчизняної економіки до стандартів еколоґічно безпечного виробництва та споживання за міжнародними вимогами з метою забезпечення сталого економічного розвитку держави.

Нині національна економіка потребує адаптації до умов еколоґічно-безпечної конкуренції на регіональних та глобальних ринках, що передбачає підвищення ефективності виробництва, пристосування структури національної економіки до глобальної конкуренції, підвищення рівня наукомісткості та інноваційності економіки, сприяння створенню еколоґоорієнтованих видів бізнесу, запровадженню міжнародних еколоґічних стандартів виробництва тощо.

Можна констатувати, що в Україні необхідність розроблення та впровадження політики «зеленого» зростання була викликана потребою еколоґізації економіки країни. Адже забезпечити процвітання держави можна виключно шляхом підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічної та інноваційної реструктуризації виробництва, використання творчого потенціалу всіх членів суспільства.

Тому пропонується розглядати доктрину «зеленого» зростання в органічному поєднанні із формуванням сприятливого бізнес-середовища, як на державному, так і на регіональному рівні. Зазначена доктрина базується на аналізі можливостей більш ефективно використовувати наявні природні блага на принципах міжрегіональної (транснаціональної) кооперації та взаємної компенсації завданих збитків.

Напрями активізації цього процесу криються в еколоґізації політичних рішень, трансформації законодавчо-нормативного підґрунтя на користь стимулювання динамічних процесів ресурсозбереження та впровадження більш чистих технологій, розбудові економічного фундаменту зростання

за рахунок «озеленення» ВВП та усунення природноресурсних субсидій в «зелених» секторах господарювання, а також в налагодженні ефективного діалогу України із західними партнерами стосовно партнерської взаємодії в сфері «зеленої» економіки.

Висновки

«Зелена економіка» стає центральною темою обговорення важливих міжнародних форумів високого рівня. На часі необхідність додаткових досліджень та дискусії, щоб визначити, яким чином «зелена» економіка буде сприяти прискоренню процесу переходу до сталого розвитку:

- По-перше, необхідна більш чітка концептуальна ясність в тому, що стосується взаємовідносин «зелена економіка» – сталий розвиток.

- По-друге, виникає необхідність в проведенні подальшого аналізу кожного політичного «рецепту» з точки зору визначення впливу та наслідків в контексті забезпечення ув'язки економічних, соціальних та екологічних цілей «зеленої» економіки. Такий аналіз доцільно проводити в конкретних національних вимірах.

- По-третє, поряд із проведенням досліджень на національному рівні необхідно забезпечити їх порівняння з глобальними моделями та сценаріями «зеленого» зростання.

В останні роки все частіше в рішеннях багатьох важливих зустрічей високого рівня лунають заклики перейти до принципів «зеленої» економіки. Світова спільнота повна рішучості нарощувати свої зусилля щодо подальшої реалізації стратегії заохочення «зелених» інвестицій в стійке регулювання природних ресурсів. Про необхідність «зеленого» зростання та його імплементацію в національній політиці та

стратегії сталого розвитку все частіше лунають заклики і в Україні. Однак ця проблема вимагає конкретних заходів на всіх рівнях та державної підтримки.

Список використаних джерел

1. Галушкіна Т.П. Зелений вектор розвитку економіки / Т.П. Галушкіна. // Економіст, №11, листопад 2011 р. – С. 4–7.
2. Інтерв'ю президента НАН України академіка НАН України Б.Є.Патона // Вісник НАН України, 2013, №1. – С. 3–10.
3. «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. – Одеса – Саки: ІПРЕЕД НАН України – ПП «Підприємство «Фенікс», 2011. – 348 с.
4. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
5. Манцуров І.Г. Інституційне планування в системі державного регулювання економіки: монографія / І.Г. Манцуров. – К.: НДЕІ, 2011. – 457 с.
6. Мусіна Л.А. Взаємний вплив економіки та природного середовища в сучасному світі: політика, стратегії, технології: монографія / Л.А. Мусіна, А.В. Ямчук, Т.К. Кваша. – К.: УкрІНТЕІ, 2012. – 260 с.
7. Національна політика «зеленого» зростання в Україні / Галушкіна Т.П., Мусіна Л.О., Хумарова Н.І. – Одеса – ІПРЕЕД НАН України, 2012. – 272 с.
8. Закон України «Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного співтовариства» від 15.12.2010. [Електрон. ресурс] – Адреса доступу до сторінки – <http://www.zakon.rada.gov.ua>
9. Зелена стратегія регіону / [Буркинський Б.В., Галушкіна Т.П., Реутов В.Є. та ін.]; за наук. ред. Б.В. Буркинського, Т.П. Галушкіної. – Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2011. – С. 173–185.

УДК 338.22.01

І.В. ЛЕВИЦЬКА,
д.е.н., доцент, Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету,
В.В. ЗАВАЛЬНЮК,

здобувач, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету

Роль інноваційно-інвестиційної політики в діяльності сучасних підприємств України

Розглянуто питання стану залучення інвестицій та інноваційної діяльності в Україні, визначено стратегічні складові розвитку інноваційно-інвестиційної політики та можливості їх реалізації в державі. Актуальність даного дослідження визначається потребою у розвитку теоретичних положень з обґрунтування процесів формування системи управління інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємств, виявленням її особливостей в умовах обмеженості фінансових ресурсів, розробки науко-

во-методичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення організаційно-економічних методів управління інвестиційною діяльністю при фінансуванні інноваційних процесів на підприємстві.

Ключові слова: інвестиції, інновації, політика, регіон, підприємство, діяльність.

Рассмотрены вопросы состояния привлечения инвестиций и инновационной деятельности в Украине, опре-